

критті нових полігонів і вимагає своєчасного вистежування такої потреби. Четвертий напрям як найбільш капіталомісткий вважаємо доцільним реалізовувати в міру можливого одночасно з третім напрямом.

Підвищення рівня розвитку систем поводження з ТПВ як безінвестиційне, так і з використанням інвестицій, потребує використання таких економічних регуляторів:

- використання методів ціноутворення, що враховували б як нагромадження інвестиційних ресурсів, так і покриття здійснених інвестицій;
- використання різноманітних джерел інвестування: кредитів, облігаційних позик, залучення акціонерного капіталу;
- податкове регулювання;
- використання можливостей прискореної амортизації.

Література

1. **Экономико-математическое** моделирование развития транспортных систем/ Бакаев А. А., Гриценко В. И. и др. – К.: Наук. думка, 1991.–152 с.
2. **Барановський В.** До концепції переходу України на модель сталого розвитку// Економіка України. 2001. № 7. – С. 78-83.
3. **Концепція** сталого розвитку України// Світ. 1997. № 12. – С. 5-7.

УДК 658.152

*Доц. Л.Г. Найдіна, канд. екон. наук – УкрДЛТУ;
доц. Л.С. Ратушняк, канд. екон. наук – УАД*

СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Становлення ринкових відносин в аграрній сфері передбачає комплекс правових, економічних, організаційних заходів, здійснення яких забезпечує створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатоукладної економіки, раціонального використання та охорони земель. Для поглиблення земельної реформи потрібні функціонування ринку землі, конкретні механізми реалізації права на земельну власність, іпотека.

Ключові слова: роздержавлення, приватизація, ринок землі, іпотека, вартість землі.

Doc. L.G. Naidina – USUFWT; Doc. L.S. Ratushniak – UAD

The establishment of market relations in agrarian sphere

The establishment of market relations in agrarian sphere foresees the complex, of legal economic, organizational arrangements realization of which ensures the creation of conditions for equal development of different, forms of economy on earth. The forming of many-concluding economy, rational usage and protection of ground. In order to extend form reform it is necessary function of ground market (farm market) specific mechanisms of realization of right on ground (farm) property, hypothecation.

Key words: privatization, farm market, hypothecation, cost of the ground.

Важливою умовою зміцнення економічного потенціалу України є реформування аграрного сектора економіки і створення ринкової структури виробництва. В основу ринкових перетворень в аграрній сфері покладено програму роздержавлення, приватизації та створення нових господарських структур на засадах приватної власності на майно і землю. На цій основі передба-

чається формування багатоукладної структури сільськогосподарського виробництва спроможного, повною мірою забезпечити країну продовольством.

Ще у 1989 році вийшов всесоюзний Закон про землю, в якому була сформована необхідність зміни форми власності на землю. Справа в тому, що вже тоді державі було не по кишені утримувати колгоспний лад, що поглинав коло 20 % бюджетних коштів країни. Першочерговою задачею в той час було створення фермерських господарств, які конкурували б з великими державними і колективними сільськогосподарськими підприємствами.

Однак, вже тоді визначився основний недолік поняття "реформа" в контексті радянської економіки. Вважалося, що "реформувати" агропромисловий комплекс можна, змінивши тільки деякі другорядні елементи колгоспно-радгоспної системи і зберігши у недоторканості її основні ланки. На жаль, ця ідея дуже повільно трансформувалась у пострадянський період.

В аграрній сфері зміна форм господарювання та власності започаткована прийняттям у грудні 1991 року Закону "Про сільське (фермерське) господарство", який узаконив специфічну для села приватну форму підприємництва. Прийняття у лютому 1992 року Закону України "Про колективне сільськогосподарське підприємство" дозволило здійснити перший етап реформ у аграрному секторі – денационалізацію землі та передачу її в колективну власність, персоніфікацію майна підприємств.

Деякі іноземні дослідники вважають КСП акціонерними товариствами [6, ст. 21], але – це не є вірним. Особливістю колективних сільськогосподарських підприємств є те, що земля, інші основні та оборотні засоби виробництва, грошові та майнові внески його членів, вироблена ними продукція, одержані доходи та майно, придбане на законних підставах, є об'єктами права колективної власності підприємства. Іншими словами, майно в КСП належить на праві спільної часткової власності його членів, поділено на паї, і тільки пай є власністю конкретного члена підприємства.

З прийняттям Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" були визначені правові, організаційні, економічні та соціальні умови діяльності кооперативів та об'єднань в АПК. Цей документ фактично узаконив існування сільськогосподарських виробничих кооперативів, у процесі приватизації та реформування аграрних підприємств.

Земельну реформу необхідно розглядати як комплекс правових, економічних, технічних і організаційних заходів, здійснення яких забезпечує удосконалення земельних відносин, перехід до нового земельного ладу, що відповідає змісту регульованої, соціально-орієнтованої ринкової економіки країни. Завдання реформи полягає в створенні умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатоукладної економіки, раціонального використання та охорони земель.

Становлення ринку землі передбачає формування відносин між пред'явниками попиту і пропозиції на землю. В основі земельних відносин лежить категорія власності на землю, що виражає суспільні відносини з приводу володіння, користування, розпорядження і управління нею як об'єктом господарювання і засобами виробництва в сільському господарстві. Тому

зміну і розвиток земельних відносин пов'язують зі зміною і розвитком форм власності на землю.

Запровадження ринкових відносин у сільському господарстві, включаючи формування ринку землі, потребує наявності відповідної нормативно-правової бази. Її основу становить Конституція України. В Основному Законі зазначено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особистою охороною держави. Право власності на землю гарантується.

Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою відповідно до закону. Аналіз статей Основного Закону дає підстави зробити висновок, що в Україні конституційно закріплена державна і комунальна форма власності на землю, а також приватна, яка передбачає власність фізичних осіб і недержавних юридичних осіб.

Основним актом в системі земельного законодавства є Земельний кодекс України. Перший Земельний кодекс було прийнято у 1991 році ще до нової Конституції України, чим і пояснюється велика кількість розбіжностей з останньою. Серед них найбільш принциповою є відсутність у Конституції поняття "колективна власність на землю" – одного з базових понять Кодексу. Наявні розбіжності між Основним Законом і Земельним кодексом викликали протиріччя щодо правового статусу землі, переданої державою аграрним формуванням, з наступною трансформацією її у приватну власність селян.

Новий Земельний кодекс, прийнятий Верховною Радою України, набрав чинності з 1 січня 2002 року. Цей Кодекс спрямовується на рішучу відмову від ідеологічних постулатів, на яких базувалися соціалістичні земельні відносини: монополії державної власності на землю та безальтернативності одержавлених колективних форм землекористування у сільському господарстві. У новому Земельному кодексі відображені форми власності на землю, які передбачені Конституцією України.

Земельний кодекс надає ефективні гарантії права власності та інші права на землю усім його суб'єктам, забезпечує їх рівність перед законом, визначає роль держави і органів місцевого самоврядування в регулюванні земельних відносин. Основним суб'єктом регулювання земельних відносин визначено громадянина, забезпечення йому гарантованих Конституцією прав на землю. У Кодексі закріплюється конституційне право громадян та юридичних осіб України бути власниками землі. Гарантується спадкування земельної власності.

Особам без громадянства земельні ділянки у власність не передаються. Набуття права власності на землю іноземними громадянами, іноземними юридичними особами та іноземними державами, міжнародними організаціями обмежується тільки земельними ділянками несільськогосподарського призначення.

Відомо, що земельний ринок передбачає сферу товарного обміну, в якій земля виступає товаром. Нині в умовах чинного законодавства України об'єктами земельного ринку є земельні ділянки громадян, які одержали їх у приватну власність для ведення особистого підсобного господарства, присадибні ділянки для ведення садівництва, дачного та гаражного будівництва.

Земельний ринок поширюється на земельні ділянки, що знаходяться під об'єктами незавершеного будівництва, під автозаправними станціями, які приватизуються, на земельні ділянки сільськогосподарського призначення для здійснення підприємницької діяльності.

Велике значення для введення приватної власності на землю мав Указ Президента від 3 грудня 1999 року "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки". В ході реалізації Указу на базі КСП створено 13266 нових підприємств. З них: 938 селянських (фермерських) господарств (7 %); 2800 приватних сільськогосподарських підприємств (21 %); 6152 товариств з обмеженою відповідальністю (46 %); 3376 кооперативів (25 %). Земельні сертифікати видані 6,3 млн. аграріям, з них 325 тис. одержали акти на приватну власність на землю. 5,6 млн. власників земельних паїв здали їх в оренду, з них 4 млн. оформили договори на оренду паїв. Близько 220 тис. аграріїв розширили свої господарства за рахунок земельних і майнових паїв [5, ст. 3].

Поряд з такими позитивними зрушеннями в розвитку аграрних відносин мали місце факти незаконної скупки землі. Тому було доручення Президента уряду розслідувати наявну інформацію про факти скупки земельних ділянок (паїв) у селян на умовах, що приводять до порушення їхніх конституційних прав і гарантій щодо власності на землі і такими, що не відповідають їх довгостроковим економічним і соціальним інтересам. Верховна Рада обговорила законопроект про заборону перепродажу земельних сертифікатів до прийняття нового Земельного кодексу України.

Сформовані правові рамки земельного ринку України і особливо новий земельний кодекс повинні відображати думку щодо віднесення землі до категорії майна. На жаль, майнові відносини в Україні, до складу яких земельні відносини не включені, регулюються Цивільним кодексом. Така роздвоєність у правовому регулюванні суспільних відносин є неприпустимою в ринкових відносинах.

Земля – це майно і вона повинна бути товаром і як інше майно має перебувати на балансі суб'єкта підприємницької діяльності; державна реєстрація землі та іншого нерухомого майна і прав на нього повинна здійснюватися в одному державному органі і за єдиними правилами. А придбання земельної ділянки у власність повинно тягти за собою перехід до нового власника ділянки і право власності на розташовані на ній будівлі та споруди.

Виходячи з конкретних умов країни, чинного земельного законодавства, особливостей формування свідомості суспільства, під земельним ринком, насамперед, необхідно розуміти визначення вартості землі і визнання її інвестиційним товаром.

За період реформування аграрних відносин в основному створена правова база для ринкових перетворень економіки. Запроваджуються нові земельні відносини, здійснюється реструктуризація неефективних сільськогосподарських підприємств, створюються нові форми господарювання ринкового типу, формується приватний сектор. Для здійснення нового етапу земельної реформи потрібні функціонування ринку землі, конкретні механізми

реалізації права на земельну власність, іпотека, економічні методи регулювання земельних відносин у поєднанні з ринковими умовами.

Література

1. Земельний Кодекс України.
2. Закон України "Про селянські (фермерські) господарства".
3. Закон України "Про колективне сільськогосподарське підприємство".
4. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію".
5. Аграрний тиждень: центр і регіони. – 18-24 вересня 2001 року.
6. Брита Бйорлунд. Україна крайне нуждается в земельной реформе// Трансформация. – Всемирный банк, октябрь 1997.

УДК 911.3: 330.15

О.М. Яворська – УкрДЛТУ

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАТРАТ НА ЗАХОДИ З ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Розглядаються основні підходи для проведення природоохоронних заходів з охорони атмосферного повітря, його збереження і покращення якості чистоти. Наведено розрахунок економічної ефективності затрат на охорону навколишнього середовища.

Ключові слова: економічна ефективність, атмосфера, ефект, затрати, охорона, навколишнє середовище.

О.М. Yavors'ka – USUFWT

Economic efficiency of the expenses for the measures of air protection

Considers basic approaches for taking of natural arrangements from guard of atmospheric air, his preservation and amelioration of cleanness quality. Directed a computation of economic expenditures effectiveness on guard of nearby environment.

Key words: economic effectiveness, absolute and comparative effectiveness, environment economic effect.

Процес соціально-економічних перетворень в Україні відбувається в екстремальних екологічних умовах. Одним з найскладніших завдань перехідного до ринкової економіки періоду є докорінна екологічна реконструкція всієї господарської діяльності з урахуванням екологічних вимог. Внаслідок екологічно необґрунтованого господарювання Україна серед європейських держав має найвищий інтегральний рівень антропогенного і техногенного навантажень на навколишнє середовище, зокрема на атмосферне повітря, яке є одним з основних компонентів природних ресурсів.

Забруднення повітряного басейну набуло загрозливих розмірів по всій території України. Викиди промислових підприємств і транспорту в атмосферу становлять щороку близько 6 млн. т шкідливих речовин (або майже 150 кг у розрахунку на кожного її жителя).

Така несприятлива ситуація згубно позначається на здоров'ї населення – основному критерії екологічного добробуту суспільства, що інтегрує інші соціально-економічні чинники. Незважаючи на часткове зниження рівня забруднення атмосфери за останні п'ять років, внаслідок скорочення обсягів

промислового виробництва (через повну або часткову зупинку багатьох підприємств) на кожному п'ятому з діючих підприємств кількість викидів зростає.

Як показує світовий досвід, гонити за прибутком у будь-яких формах завжди приховує у собі серйозні екологічні втрати. Первісне нагромадження капіталу, що відбувається у несприятливих еколого-економічних умовах, а також деморалізація потужної, але безнадійної застарілої технічної бази призводять до величезних матеріальних і соціальних втрат, які багаторазово зростають з огляду на синергетичний ефект від сукупного впливу всіх дестабілізуючих чинників. Основною метою проведення природоохоронних заходів з охорони атмосферного повітря є збереження та покращання якості повітряного басейну країни, забезпечення його охорони й комплексного використання, зниження негативного впливу промислового та сільськогосподарського виробництва, комунального господарства міст на навколишнє середовище, відтворення рослинного і тваринного світу і створення найсприятливіших умов для життя, праці та відпочинку населення.

До заходів з охорони атмосферного повітря належать усі види господарської діяльності, спрямовані на зниження та ліквідацію негативного впливу на повітряний басейн, збереження, охорона і раціональне використання атмосфери.

Розрізняють одно- та багатоцільові природоохоронні заходи. Одноцільові заходи спрямовані здебільшого на зниження рівня забруднення навколишнього середовища, зокрема атмосфери. Багатоцільові – не тільки на зниження, а й на поліпшення результатів діяльності окремих або комплексних виробничих та невикористаних об'єктів.

У системі заходів з охорони повітряного басейну першочергове значення мають оптимальне розміщення підприємств з урахуванням ландшафтно-кліматичних та метеорологічних умов, а також сукупного впливу шкідливих речовин на природне середовище; контроль за викидами шкідливих речовин; вдосконалення технологічних процесів і створення безвідходних промислових комплексів; поліпшення використання існуючих і впровадження нових високоефективних газоочисних і пиловловлювальних установок та пристроїв.

При цьому важливо забезпечити використання високоякісної сировини та палива, які виділяють якнайменше шкідливих речовин та пилу і переробку відходів безпосередньо на виробництві або правильне складування й захоронення відходів, що виключало б виділення шкідливих речовин у атмосферу і застосування нових і високоякісних традиційних видів палива.

Економічну ефективність затрат на охорону навколишнього середовища розраховують у таких випадках:

- проектування та вибір варіанту будівництва об'єктів, споруд і установок для охорони навколишнього середовища;
- економічного обґрунтування основних етапів досягнення нормативної якості навколишнього середовища;
- оцінки результатів природоохоронних заходів, які проводять підприємства, об'єднання, міністерства та відомства.